

УДК 004+070:316.485.26

Науково-теоретичний альманах «Грані»
Scientific-theoretical almanac «Grani»«Grani». 2016. 138(10), 11-17.
doi:10.15421/1716115
www.grani.org.ua**Засоби та методи формування інформаційної складової збройного насилля***А.В. Бадер¹

З'ясовано, що інформаційна складова стає провідним компонентом підготовки та реалізації збройного насилля у ХХ ст. Описано форми, засоби та основи загрози реалізації інформаційної агресії. Встановлено особливості такого явища, як інформаційна війна, що вирізняє його з-поміж інших форм боротьби та комунікаційних процесів у сфері обміну інформацією. Проаналізовано основні ознаки, що характерні для прихованої маніпуляції масовою свідомістю. Названо та проаналізовано провідні методи маніпуляції громадською свідомістю. Додаткова увага приділена аналізу механізму застосування таких найбільш поширених та ефективних технологій інформаційної війни, як використання чуток, провокації, дезінформації, психологічний тиск, диверсифікації суспільної свідомості та створення мозаїчного контенту. Досліджено технології впливу на психологічні механізми сприйняття інформації, що отримали назву «сміслова або консцієнтальна війна». Встановлені ментальні структури, за якими відбувається мислення людини та описані правила роботи з ними.

Ключові слова: збройне насилля; засоби та методи інформаційного протистояння; інформаційна; сміслова та консцієнтальна війна

Tools and methods of the formation of the armed violence' information componentA.V. Bader²

Practically along the entire period of its existence, the informational impact on the enemy has been used during the armed violence. Nowadays with the invention of modern technology, methods and tools of information confrontation have improved substantially. Technologies of such influence have varied, but the main tool is universal, this is bulletin. Distribution of these specially designed messages among mass audience is usually done through the media, international charitable foundations, clubs, sects, and so on. Methods of NLP programming are widely used in such bulletins.

The main features, which allow hidden manipulating, include emotion, sensationalism, urgency and repetition of the message, crush of coherent factual picture, withdrawal from the context of the real facts from the main source, mixing information and opinion, operation status and authority, activation of stereotypes.

According to the above-mentioned tasks, experts have developed a number of technological methods of information influence, among which are the following: implementation of rumors, a provocation, misinformation and psychological pressure, diversification of public opinion and creation a mosaic of content.

Today the purpose of the use of these methods is to impact deeper on public awareness components, such as the mentality of nations, armies, spiritual foundations, faith, ideology, history, patriotism, culture and so on. Leading Ukrainian researcher G. Pocheptsov, having described the problem of this question, has determined it as an action aimed at the change of the mentality of the nation using informational and semantic war. Conventional war extends to physical space and information, an informational and semantic war takes virtual space, affecting cognitive sphere of a person. Above all, semantic war is aimed not to the creation of facts but to their interpretations' change.

Semantic war uses deeper structures that are hidden behind superficial structures. Scientists have differentiated, named and described these elements. American linguist George Lakoff calls them frames – mental structures, which change our thinking.

Thus, we can state that the informational component of the armed violence is gradually approaching such theoretically grounded phenomenon as «consistent war» This is a system of outreach and psychological tools, which are aimed at the creation of public awareness, and are conducted using media information, culture, arts and other (psychotropic, psychotronic) tools during a long time according to the carefully developed scenarios.

Keywords: armed violence; the tools and methods of information confrontation; information; semantic and consistent war

¹ Кандидат історичних наук, доцент; Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка, 92703, Старобільськ, пл. Гоголя, 1

² PhD in historical sciences, associate professor; Luhansk Taras Shevchenko university, 1, Gogolja Sq., Starobilsk, 92703, Ukraine

³ Кандидат исторических наук, доцент; Луганский национальный университет им. Тараса Шевченко, 92703, Старобельск, пл. Гоголя, 1

E-mail: bader@meta.ua

* Публікація містить результати досліджень, проведених при грантовій підтримці Державного фонду фундаментальних досліджень за конкурним проектом Ф – 71.

Средства и методы формирования информационной составляющей вооруженного насилия

А.В. Бадер³

Установлено, что информационная составляющая становится ведущим компонентом подготовки и реализации вооруженного насилия в XX в. Описаны формы, средства и основные угрозы реализации информационной агрессии. Установлены особенности такого явления как информационная война, отличающие ее от других форм борьбы и коммуникационных процессов в сфере обмена информацией. Проанализированы основные признаки, характерные для скрытой манипуляции массовым сознанием. Названы и проанализированы ведущие методы манипуляции общественным сознанием. Дополнительное внимание уделено анализу механизма применения таких наиболее распространенных и эффективных технологий информационной войны, как использование слухов, провокация, дезинформация, психологическое давление, диверсификация общественного сознания и создание мозаичного контента. Исследованы технологии воздействия на психологические механизмы восприятия информации, получившие название «смысловая или концентриальная война». Установлены ментальные структуры по которым происходит мышление человека и описаны правила работы с ними.

Ключевые слова: вооруженное насилие; средства и методы информационного противостояния; информационная; смысловая и концентриальная война

Peer-reviewed, approved and placed: 10.10.2016.

Постановка проблеми. Інформаційний вплив на супротивника застосовувався в межах збройного насилля практично весь період його існування. На сьогоднішній день, з появою сучасних технологій комунікації та можливостей впливу на масову аудиторію, методи та засоби інформаційного протистояння суттєво вдосконалюються. Низка дослідників пише про те, що людство стоїть на порозі корінних змін, пов'язаних із становленням інформаційного суспільства. Прогнозується також і те, що збройне насилля як інститут суспільного життя повинно зникнути, оскільки даного роду конфлікти перейдуть з фізичного виміру до інформаційної сфери. Зазначені припущення можна оцінити як позитивні, адже за цією логікою людські жертви та руйнування інфраструктури в межах означеного протистояння повинні скоротитись до мінімуму.

Однак, нові інформаційні можливості на сьогоднішній день застосовуються для виправдання збройної агресії, розв'язання внутрішніх конфліктів у державі-супротивнику, а велика кількість жертв серед цивільного населення досить часто використовується як засіб роздмухування громадської непокори. Для України проведення наукового аналізу новітніх засобів та методів реалізації інформаційної складової збройного насилля є дійсно нагальним, особливо з тих позицій, що до недавнього часу у нашій державі не приділяли належної уваги цій проблемі, а український інформаційний простір став справжнім полігоном в інформаційному протистоянні іноземних суб'єктів.

Аналіз досліджень і публікацій. Особливої актуальності проблематика представленої статті набуває в другій половині XX ст., коли технічні засоби впливу на масову аудиторію стають широко розповсюдженими. З цього періоду проблемам державної інформаційної політики та інформаційної безпеки починають приділяти увагу відомі західні вчені У. Боудіш, Н. Вінер, П. Кеннеді, Л. Кокс, М. Лібікі, С. Мец, Дж. Стейн, Т. Томас, Е. Тоффлер, С. Хантінгтон та багато інших. Достатньо великий об'єм матеріалу з проблем захисту національних

інформаційних ресурсів, маніпулятивних технологій та інформаційних війн напрацювали російські дослідники, зокрема Л. Войтасик, В. Домарьов, С. Гриняєв, А. Панарін, С. Расторгуєв, С. Комов, Г. Рогозін, В. Седньов, В. Щурігін та ін.

Вітчизняні науковці за роки незалежності також опублікували достатньо велику кількість наукових розвідок з теми нашої статті. Серед українських дослідників, які розробляють проблеми інформаційної вразливості людини, суспільства та цивілізації в цілому, інформаційних загроз для держави, пошуку механізмів інформаційної безпеки слід назвати І. Горбатенко, В. Долгова, О. Литвиненко, М. Ожевана, Г. Почепцова, О. Старішева, О. Таликіна, А. Юричко, К. Данилішина, С. Сосніна, В. Толубко, Л. Макаренко, Т. Бельську, С. Шаванова, О. Дубаса, Н. Гуріна, Ю. Нестеряка, В. Гурковського та ін. Отже, з обраної нами проблеми напрацьовано достатньо великий об'єм матеріалу як зарубіжними, так і вітчизняними вченими. Однак, значна кількість публікацій не узгоджуються між собою та навіть суперечать одна одній. Тому, на наш погляд, важливим є проведення теоретичного аналізу, узагальнення та виокремлення спільного у наукових працях з цієї дійсно актуальної теми.

Мета дослідження. Основним завданням статті є виявлення засобів та методів реалізації інформаційного компонента збройного насилля. Розкрити сутність та технологію ведення інформаційної, смислової та концентриальної війни. Дослідити механізми впливу на глибинні структури суспільної свідомості.

Виклад основного матеріалу. Канадський учений М. Маклюєн одним з перших почав писати про те, що в другій половині XX ст. економічні зв'язки і відносини все більше набувають форми обміну знаннями, а не обміну товарами. Засоби масової комунікації за таких обставин стають новими «ресурсами», що збагачують держави. Отже, боротьба за капітал, ринки збуту відходять на другий план, а головним здобутком стає доступ до інформаційних ресурсів та знань. Все це призводить до того, що війни все частіше ведуться в інформаційному просторі та за до-

помогою інформаційних видів озброєнь [1, с. 228]. Основною, найістотношою перевагою інформаційної зброї є її порівняно низька собівартість. Пояснюється це тим, що вона не вимагає використання зовнішніх систем для знищення ворога, він сам володіє всіма необхідними засобами для власного знищення. Завданням використання інформаційної зброї є «допомогти» супротивнику скерувати всі засоби, що є в його арсеналі, проти самого себе [2, с. 105].

Описуючи форми інформаційних війн, один з перших теоретиків цієї галузі Мартін Лібікі зазначає, що інформаційна війна має два варіанти: інформаційна блокада та інформаційний імперіалізм. Інформаційну блокаду він розглядає в контексті того, що на сьогоднішній день формується залежність держав від інформаційних потоків, подібно залежності від матеріальних поставок, що існували у попередній період. Відповідно для успіху цієї блокади країна повинна бути залежною від зовнішніх інформаційних потоків.

Інформаційне домінування або імперіалізм М. Лібікі описує як «переваги в створенні, маніпуляції і використанні інформації, достатніх для воєнного домінування». У цьому контексті дослідник підкреслює, що найбільш важливим знанням є знання себе, а потім супротивника, «людське знання задає стратегію, знання машин – тактику, погану стратегію не врятують тактичні інформаційні переваги» [3, с. 135].

Поглиблюючи аналіз феномена інформаційних війн Мартін, Лібікі визначає сім форм цього явища, зокрема:

- боротьба із системою управління і комунікацій супротивника;
- боротьба за інформацію про власні сили і сили супротивника для отримання вирішальної переваги над супротивником;
- радіоелектронна боротьба;
- боротьба з гуманітарними системами супротивника;
- боротьба з техніко-технологічними системами супротивника;
- блокування чи спрямування даних про економічний стан у потрібне русло задля економічного домінування [4, с. 408].

Дослідник формулює і низку практичних рекомендацій. Зокрема, він зазначає, що сторона, що збирається маніпулювати іншою за допомогою засобів масової комунікації, перш за все, має визначити цільову аудиторію опонента. Найважливіше завдання на підготовчому етапі інформаційного протистояння є введення в оману потенційного супротивника, дискредитація його військово-політичного керівництва та лідерів, обмеження інформаційно-пропагандистської діяльності опонента аж до організації інформаційної блокади [5, с. 44].

У контексті аналізу засобів та методів реалізації на практиці інформаційної складової збройного насилля важливими є напрацювання французького вченого Ж. Еллюля, який визначив не лише вертикальну пропаганду – класичний вплив політичної еліти на народні маси, а й горизонтальну. Загалом горизонтальну пропаганду Ж. Еллюль називає новим винаходом. Вона називається горизонтальною, оскільки ре-

алізується в певній соціальній групі, а не йде згори. У цій ситуації всі учасники є рівними, серед них немає лідера, а тому інформація сприймається з максимальною довірою. На думку Ж. Еллюля існують два види горизонтальної пропаганди: китайська та американська. В китайському варіанті від членів групи не вимагається висловлювання власної думки. Американський варіант передбачає активність індивідів та виявлення власної позиції.

Дослідник підкреслює, що вертикальна пропаганда вимагає великого апарату масових комунікацій, а горизонтальна – великої самоорганізації людей. Загалом пропаганду він трактує як ірраціональну форму існування певних думок, на відміну від інформації, що він називає раціональною. Слід зазначити, що його погляди на горизонтальну пропаганду багато в чому проявляються у такому сучасному феномені, як соціальні мережі.

Окрім зазначеного, Ж. Еллюль розрізняє політичну та соціологічну пропаганду. Політична – це техніка впливу на суспільство з боку держави, партій, інших владних інституцій. Соціологічна – це стиль життя, типи поведінки, звичаї та традиції, що є нормою в певному суспільстві. Соціологічна пропаганда є непомітною і, відповідно, важчою для розуміння. Так, політична пропаганда є цілеспрямованим, планомірним розповсюдженням ідей, у свою чергу соціологічна – проникає в свідомість завдяки існуючим економічним, політичним, соціологічним, культурологічним факторам. У першому випадку провідником поглядів є мас-медіа, у другому – соціальні структури. З точки зору ефективності засобів та методів інформаційної складової збройного насилля слід зазначити, що значу перевагу має горизонтальна та соціологічна пропаганда, бо вона непомітна та не є зовнішньою по відношенню до групи, що підвищує довіру до неї [6]. Зрозуміло, що основа інформаційної війни – маніпулятивний вплив на аудиторію. Технології подібного впливу різноманітні, ми зупинимось на них нижче, проте основний засіб універсальний – це інформаційне повідомлення. Відповідно від ефективності побудови повідомлення залежить його маніпулятивний потенціал та ступінь впливу на аудиторію. Отже, одним з найважливіших завдань для суб'єкта інформаційної війни є вміння кодувати повідомлення [7, с. 71]. Тобто, на перший план виходить інтелектуальний інструментарій, оскільки не існує універсальної та однозначної відповіді на запитання, яка аудиторія найкраще підійде, який саме «меседж» зможе виконати поставлені завдання, якою може бути форма для потрібного в цьому випадку контенту.

Розповсюдження зазначених, спеціально сконструйованих повідомлень серед масової аудиторії реалізується за допомогою ЗМІ, діяльності добродійних міжнародних фондів, клубів, сект тощо. У цій роботі нерідко застосовуються методи нейролінгвістичного програмування. Найбільш поширеним способом є використання засобів масової інформації, що вимагає врахування структури та особливостей ЗМІ супротивника. Основне завдання, в даному контексті, полягає у визначенні того, як з більшою ефективністю впливати на аудиторію суперника – безпосередньо через

пряму телерадіотрансляцію, пресу чи непрямо – через глобальні інформаційні системи або через працівників посольств, співробітників спецслужб, журналістів, учених тощо [8].

Основною загрозою технології інформаційної війни фахівці визначають те, що «країна-ціль», як правило, усвідомлює негативний вплив досить пізно, а це, відповідно, надає значний пріоритет тому, хто першим завдає удару. Окрім того, вагомим компонентом інформаційного протистояння є введення в оману командування протилежної сторони. Отже, у XXI ст. фахівці у сфері інформаційного протиборства зорієнтовані, перш за все, на створення фальшивої реальності. Як результат, у комунікаційному протистоянні зверхність має не той, хто повідомляє правду, а той, кому вдалося показати глядачам більш захоплюючий «інформаційний серіал» [9]. Отже, метою інформаційної війни є послаблення моральних та матеріальних сил супротивника та посилення власних. Основний метод реалізації – це маніпуляція масовою свідомістю, за рахунок внесення в соціальне середовище ворожих, шкідливих ідей та поглядів; дезорієнтації та дезінформації мас; ослаблення певних переконань; залякування свого народу образом ворога, а супротивника – своєю могутністю тощо. На наш погляд, слід визначити особливості притаманні інформаційним війнам, що їх вирізняє з-поміж інших форм боротьби, та комунікаційних процесів у сфері обміну інформацією. По-перше, на відміну від міжособистісних маніпуляцій свідомістю, об'єктом впливу в інформаційній війні є масова свідомість супротивника, а отже при її реалізації враховуються колективні особливості великих груп людей та видові ознаки людської свідомості. Відповідно, цільовий інформаційний вплив на окрему особистість або незначне коло осіб інформаційною війною вважати не можна. По-друге, у ході інформаційної війни об'єкту впливу нав'язуються чужі йому цілі та прагнення, досягнення яких завдає шкоди йому самому. По-третє, інформаційна війна характерна нав'язуванням емоційного сприйняття фактів, спотворенням чи поданням їх у такому світлі, щоб це викликало неадекватну реальному стану справ поведінку супротивника [10 с. 183].

До основних ознак, що характерні для прихованої маніпуляції, слід віднести емоційність, сенсаційність, терміновість та багаторазове повторення повідомлення, дроблення цілісної фактологічної картини, вилучення з контексту частини фактів, домінування джерела повідомлень, змішування інформації та думки, експлуатацію статусів та авторитету, активізацію стереотипів тощо [10 с. 184].

Українська дослідниця С. Шпилик, на основі аналізу напрацювань попередників, виділяє наступні методи маніпуляції масовою свідомістю:

- використання навіювання;
- перенесення приватного факту в сферу загального;
- використання чуток та домислів у незрозумілій політичній або соціальній ситуації;
- метод під назвою «потрібні трупи»;
- метод «страховиськ»;

- замовчування одних фактів і вип'ячування інших;
- метод фрагментації;
- «метод Геббельса» (багаторазові повтори);
- метод чергування на конвейєрі «правда, правда, правда, неправда, правда»;
- створення неправдивих подій, містифікація [10, с. 184].

Зупинимось більш детально на деяких із зазначених методів маніпуляції масовою свідомістю. Однією з найбільш поширених та ефективних технологій інформаційної війни є чулки. Існування такого феномена як чулки пояснюється тим, що люди зустрівшись із незрозумілим, однак важливим явищем, схильні шукати інформацію, що дала б їм необхідне пояснення та зняла психологічну напругу. Це провокує появу чуток, у межах яких індивід намагається пояснити проблемну ситуацію за допомогою звичних для нього уявлень та установок. Основною причиною виникнення чуток учені називають відсутність або недостатню повноту офіційної інформації. За таких умов суспільство схильно створювати та сприймати чулки. Про зазначені закономірності пише і Г. Почепцов, який вказує на те, що відсутність офіційної інформації моментально компенсується чулками [11, с. 211-216]. Окрім зазначених, до причин, що провокують появу чуток, слід віднести поширення суперечливої, недостатньо аргументованої інформації стосовно подій та фактів, особливо за умов низької довіри до джерел інформації. Психологи наголошують на тому, що важливою причиною поширення чуток є недостатня емоційна забарвленість інформації, що поширюється. Компенсація емоційної недостатності і реалізується через чулки. Нестабільна, кризова ситуація в державі – сприятливе середовище для появи чуток. Низький рівень політичної свідомості громадян та некомпетентність з тих чи інших актуальних питань теж слід віднести до основних факторів, що провокують розповсюдження чуток. За умови, коли людина не може зрозуміти і пояснити проблему у раціональний спосіб, вона схильна до «вигадок» і «фантазій», що в доступній формі пояснюють складні речі.

Одним з основних елементів технології ведення інформаційних війн є провокація. Провокація – це інформаційна операція, що змушує суперника використовувати програшну для себе стратегію та лінію поведінки. Так, якщо провокація – це цілеспрямований інформаційний вплив з метою підштовхування супротивника скористатись не вигідною для себе стратегією, то очевидно, що необхідно знати та наперед прорахувати велику кількість програшних стратегій опонента.

До прийомів реалізації інформаційного впливу слід віднести дезінформацію, котра полягає у введенні об'єкта в оману щодо справжніх намірів суб'єкта дій. Існує достатньо велика кількість методів реалізації дезінформування. Вибір конкретного методу безпосередньо залежить від оперативних обставин. Серед основних слід назвати наступні. Тенденційне викладення фактів, що полягає в упередженому висвітленні тих чи інших подій за допомогою спеці-

ально підібраних правдивих даних. Дезінформація від «зворотного» – надання правдивої інформації у перекрученому вигляді чи в такий спосіб, щоб вона сприймалась об'єктом впливу як брехня. Термінологічне «мінування» – полягає у викривленні суті принципово важливих, базових термінів загальносвітглядного та оперативного-прикладного характеру.

Психологічний тиск є також одним з основних методів інформаційного впливу. Він полягає у залученні громадськості з метою підштовхування її до певної запланованої моделі поведінки. Реалізується психологічний тиск через доведення до об'єкта відомостей про реальну чи надуману загрозу, прогнозу щодо репресій, переслідувань, убивств, за допомогою шантажу, здійснення вибухів, підпалів, масових отруєнь, захоплення заручників, інших терористичних чи диверсійних акцій.

Ще одним методом впливу на масову аудиторію є диверсифікація суспільної свідомості. Сутність цього методу полягає у розпорошенні уваги громадськості за допомогою переклочення її на вирішення різних штучно створених проблем. Ця технологія надає можливість відволікти від необхідності вирішення першочергових завдань суспільно-політичного та економічного розвитку.

До найбільш ефективних методів маніпуляції масовою свідомістю слід також віднести фрагментацію або створення мозаїчного контенту. Ця технологія стала можливою з появою та входженням у повсякденне життя практично кожної людини телебачення. Саме телевізійні новини створюють алгоритм мозаїчного контенту. Так, велика кількість новин не дає можливості адекватно їх зрозуміти, бо вони подаються поза контекстами, відповідно причинно-наслідковій зв'язки у глядача як правило не вибудовуються. Аудиторія розцінює цю значну кількість повідомлень, як другорядні новини, однак вони створюють певні, заздалегідь сплановані враження. Окрім того, сприйняття інформації відразу по декількох каналах підвищує ефективність її засвоєння та довіру до неї. Модель мозаїчної передачі знань досить давно була описана А. Модем. Дослідник називає цю структуру мозаїчною через те, що вона є випадковою, побудованою на фрагментах, що не створюють конструкції, в ній немає точок відліку чи загальних понять [12, с. 186].

На сьогоднішній день цілком застосування зазначених методів стає вплив на більш глибокі компоненти суспільної свідомості, такі як менталітет націй, духовні основи армій, віра, ідеологія, історія, патріотизм, культура тощо. Відповідно, очевидною стає підвищена увага розвинених країн до питань інформаційної складової військової безпеки [13, с. 10].

Провідний український дослідник Г. Почепцов, розкриваючи зазначену проблему, визначає дії спрямовані на зміну менталітету нації не інформаційною, а смисловою війною, обґрунтовуючи наступним чином: звичайна війна поширюється на простір фізичний, інформаційна – на інформаційний, а смислова війна займає віртуальний простір, впливаючи на пізнавальну сферу людини. Типом інформаційної війни

є кібервійни, або інформаційно-технічні війни. Смислова війна є набагато довготривалішою і спрямована, перш за все, не на створення фактів, а на зміну їх інтерпретацій, з метою підштовхування опонента до прийняття потрібного атакуючій стороні рішення [14].

Якщо ми спробуємо тезисно описати сутність смислових війн за Г. Почепцовим, а також методи та засоби, що застосовуються в межах такого роду протистоянь, то слід зазначити наступне. По-перше, за умов смислової війни, виявляється, не обов'язково оперувати вербальним матеріалом. Смислова війна триває у масовій культурі, літературі, речах широкого вжитку. Саме вони імплантують елементи майбутньої картини світу, що дозволяють реінтерпретувати вхідний інформаційний потік.

По-друге, центр уваги смислової війни не в інформаційних потоках, а в когнітивних процесах. Тож і захист від такої інтервенції треба вибудовувати відповідний.

По-третє, смислова війна, на відміну від інформаційної, змінює саме переконання людини, її знання. Очевидно, що знання є більш довготривалим продуктом, ніж інформація. Факти можуть змінюватися, а правила, за якими ми їх розуміємо, залишаються сталими. Тобто, за умови змінених знань факти вже непотрібні, людина сама приймає потрібні суб'єкту маніпуляції рішення.

По-четверте, ефективність впливу збільшується, коли ми спираємося на модель світу, що вже сформована в особі, яка отримує повідомлення. Г. Почепцов наводить приклад про те, що німці не здавалися в полон, коли до них зверталися стандартно, мовляв, це врятує ваше життя. Психологи почали шукати, в чому ж річ. Виявилось, що німці є більш соціальними, тобто їх слід розглядати не як окремих атомів, а як молекулу. Новим повідомленням став заклик: якщо ти підеш у полон, ти врятуєш свою сім'ю від голодної смерті. І німці почали здаватися [15, с. 22, 23, 25].

Отже, смислова війна оперує більш глибокими структурами, що ховаються за структурами поверхневими. Науковці по-різному називають та описують ці елементи. Так, американський лінгвіст Дж. Лакофф називає їх фреймами – ментальними структурами, за якими відбувається наше мислення та пропонує наступні правила роботи з ними:

- використання фреймів відбувається поза свідомістю;
- фрейми визначають здоровий глузд;
- повторення може закріплювати фрейми;
- активація зв'язу поверхневих фреймів з глибокими і гальмує протилежні фрейми;
- глибокі існуючі фрейми, неможливо швидко змінити;
- з біконцептуалами (індивідами, які вагаються між двома протилежними точками зору) слід розмовляти як зі своїми;
- факти не роблять вас вільними, оскільки факти не мають сенсу поза фреймами;
- просте заперечення фреймів іншої сторони лише підсилює їх [16, с. 57].

Отже, можна констатувати, що інформаційна складова збройного насилля поступово наближається до такого теоретично визначеного явища, як «консцієнтальна» війна (від латинського conscientia – свідомість) – система інформаційно-пропагандистських та психологічних заходів, спрямованих на формування суспільної свідомості, що проводяться із застосуванням засобів масової інформації, культури, мистецтва та інших (психотропних, психотронних) засобів протягом тривалого часу за ретельно розробленими сценаріями. Інформаційна складова збройного насилля періодично виявляється в різних країнах світу та досить часто застосовується напередодні реальних (фізичних) воєн [14].

Сутність цього компонента полягає у використанні пропаганди проти ворога, націленої на зміну державної політики, а також на розлад економічної системи супротивника і, як наслідок, погіршення владно-громадських відносин, що у подальшому може призвести до активізації дій громадян проти власного уряду [17, с. 55]. Таким чином, наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., у зв'язку з вагомими досяг-

неннями науково-технічного прогресу, засоби та методи реалізації впливу на масову аудиторію суттєво вдосконалюються. Новітні комунікативні технології надали широкі можливості маніпуляції суспільною свідомістю, і це стало основною складовою сучасного збройного насилля. Враховуючи нові можливості, експерти розробили низку технологічних прийомів інформаційного впливу, серед яких слід назвати такі: впровадження чуток, провокацію, дезінформацію, психологічний тиск, диверсифікацію громадської думки та створення мозаїчного контенту.

Окрім того, сучасні технології надали можливість впливу на більш глибокі компоненти суспільної свідомості. Це наштовхнуло вчених на виокремлення, паралельно з поняттям інформаційна війна, таких феноменів, як смислова та консцієнтальна війна. Сутність цих явищ полягає у впливі не на факти, а на психологічні механізми сприйняття цієї інформації. На наш погляд, у подальшому слід застосувати напрацьований у цій статті матеріал для аналізу інформаційної агресії, розв'язаної проти України та вироблення практичних рекомендацій протидії їй.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Крысько В. Г. Секреты психологической войны (цели, задачи, методы, формы, опыт) [Текст] / В. Г. Крысько; под общ. ред. А. Е. Тараса. – Мн. : Харвест, 1999. – 448 с.
2. Зиновьев А. Русский эксперимент [Текст] / А. Зиновьев. – М. : Наш дом, 1995. – 284 с.
3. Шаванов С. В. Соціальна психологія сучасних інформаційних війн [Текст] / С. В. Шаванов // Молодий вчений. – 2014. – № 4 (07), квітень. – С. 133–136.
4. Горбенко І. Д. Інформаційна війна – сутність, методи та засоби ведення [Текст] / І. Д. Горбенко, В. І. Долгов, Т. О. Грінченко : матеріали ювіл. наук.-техніч. конф. – К., 1998. – С. 11–14.
5. Нестеряк Ю. В. Міжнародні критерії інформаційної безпеки держави: теоретико-методологічний аналіз [Текст] / Ю. В. Нестеряк. // Публічне управління: теорія та практика. – 2014. – Вип. 1. – С. 62–67.
6. Ellul J. Propaganda. The formation of men's attitudes [Text] / J. Ellul. – New York, 1965.
7. Дубас О. Інформаційна війна: нові можливості політичного протиборства [Текст] / О. Дубас // Освіта регіону. – 2010. – № 1. – С. 69–72.
8. Гуріна Н. Інформаційне протиборство – один з головних напрямків політики сучасних міжнародних відносин [Електронний ресурс] / Н. Гуріна. – Режим доступу: http://www.experts.in.ua/baza/analytic/index.php?ELEMENT_ID=13657.
9. Гурковський В. І. Особливості застосування інформаційної зброї в умовах глобального інформаційного суспільства [Електронний ресурс] / В. І. Гурковський // Електронне наукове фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток». – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=123>
10. Шпилик С. Інформаційна війна, пропаганда та PR: такі схожі й такі різні... [Текст] / С. Шпилик // Галицький економічний вісник – Тернопіль : ТНТУ, 2014. – Т. 47, № 4. – С. 178–188.
11. Почепцов Г. Г. Психологические войны [Текст] / Г. Г. Почепцов. – М. : Рефл-бук; К. : Ваклер, 2000. – 528 с.
12. Моль А. Социодинамика культуры: [пер. с фр.] / А. Моль [предисл. Б. В. Бирюкова]. – М. : Изд-во ЛКИ, 2008. – 416 с.
13. Багиров Р. З. Политическая коммуникация в обеспечении военной безопасности Российской Федерации [Текст]: автореф. дис. на соискание науч. степени кандидата политич. наук; спец. 23.00.02 «Политические институты, этнополитическая конфликтология, национальные и политические процессы и технологии» / Р. З. Багиров. – М., 2009. – 21 с.
14. Почепцов Г. Г. Риторика войны и риторика мира [Электронный ресурс] / Г. Г. Почепцов // Телекритика. – Режим доступа : <http://osvita.mediasapiens.ua/material/30693>.
15. Почепцов Г. Г. Смислові та інформаційні війни [Текст] / Г. Г. Почепцов // Інформаційне суспільство. – 2013. – Вип. 18. – С. 21–27.
16. Lakoff G. Don't think of an elephant. Know your values and frame the debate [Text] / G. Lakoff. – White River Junction, 2004. – 148 p.
17. Бельська Т. В. Інформаційно-психологічна війна як спосіб впливу на громадянське суспільство та державну політику держави [Текст] / Т. В. Бельська // Вісник Національного університету цивільного захисту України. – 2014. – Вип. 1. – С. 49–56.

REFERENCES:

1. Krysko, V. G., 1999. Sekrety psihologicheskoy vojny (celi, zadachi, metody, formy, opyt). [Secrets of psychological war (goals, objectives, methods, shapes, experience)]. Minsk, 448 (in Russian).
2. Zinov'ev, A., 1995. Rusckij jeksperiment. [Russian experiment]. Moscow, 284 (in Russian).

3. Shavanov, S. V., 2014. Sotsial'na psykholohiya suchasnykh informatsiynykh viyn [Social psychology of modern informational wars]. *Molodyy vchenyy* 4 (07), 133–136 (in Ukraine).
4. Horbenko, I. D., 1998. Informatsiyna viyna – sutnist', metody ta zasoby vedennya. [Informational war - the nature, methods and tools]. *Materialy yuvil. nauk.-tekhnich. konf.* 11–14 (in Ukraine).
5. Nesteryak, Yu. V., 2014. Mizhnarodni kryteriyy informatsiynoyi bezpeky derzhavy: teoretyko-metodolohichnyy analiz [International information security criteria: theoretical and methodological analysis] *Publichne upravlinnya: teoriya ta praktyka*. 1, 62–67 (in Ukraine).
6. Ellul, J., 1965. *Propaganda. The formation of men's attitudes*. New York. (Vintage book), (in English).
7. Dubas, O., 2010. Informatsiyna viyna: novi mozhyvosti politychnoho protyborstva [The informational war, new opportunities of political confrontation]. *Osvita rehionu*. 1, 69–72 (in Ukraine).
8. Hurina, N., 2004. Informatsiyne protyborstvo – odyń z holovnykh napryamkiv polityky suchasnykh mizhnarodnykh vidnosyn. [Informational confrontation being one of the main directions of the international relations politics] Retrieved from URL http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=13657 (in Ukraine).
9. Hurkova, V. I., 2010. Osoblyvosti zastosuvannya informatsiynoyi zbroyi v umovakh hlobal'noho informatsiynoho suspil'stva. [Features of the use of informational weapons in global information society] *Elektronne naukovе fakhove vydannya «Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok»*. Retrieved from URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=123> (in Ukraine).
10. Shpylyk, S., 2014. Informatsiyna viyna, propahanda ta PR: taki skhozhi y taki rizni... [Informational war, propaganda and PR: so similar and so different ...]. *Halyts'ky ekonomichnyy visnyk*. 4, 178–188 (in Ukraine).
11. Pochepcov, G. G., 2000. *Psihologicheskie vojny* [Psychological Wars]. Moscow, 528 (in Russian).
12. Mol', A., 2008. *Sociodinamika kul'tury*: [Sociodynamics of culture]. Moscow, 416 (in Russian).
13. Bagirov, R. Z., 2009. Politicheskaja kommunikacija v obespechenii voennoj bezopasnosti Rossijskoj federacii [Political communication in ensuring the military security of the Russian Federation]. Moscow, 21 ((in Russian).
14. Pochepcov, G. G., 2014. Ritorika vojny i ritorika mira [War rhetoric and the piece rhetoric]. *Telekritika*. Retrieved from URL <http://osvita.mediasapiens.ua/material/30693> (in Russian).
15. Pocheptsov, H. H., 2013. Smyslovi ta informatsiyni viyni. [Semantic and information war]. *Informatsiyne suspil'stvo*. 18, 21–27 (in Ukraine).
16. Lakoff, G., 2004. Don't think of an elephant. Know your value sandframe the debate. –Chelsea (WhiteRiver Junction), 148 (in English).
17. Byel's'ka, T. V., 2014. Informatsiyno-psykholohichna viyna yak sposib vplyvu na hromadyans'ke suspil'stvo ta derzhavnu polityku derzhavy [Informational psychological war being a way to influence the civil society and public policy of the State]. *Visnyk Natsional'noho universytetu tsyvil'noho zakhystu Ukrayiny*. 1, 49–56 (in Ukraine).